

Ronnie Nijboer

'Sinds *Ulmus* 'New Horizon' gloort er weer hoop voor de iep in Nederland'

Hoogresistente iepen steeds belangrijker door opwarmend klimaat

'De iep is een typisch Nederlandse boom, die oorspronkelijk in heel Nederland dominant aanwezig was. Sinds de opkomst van iepziekte is in het oosten de eik dominant, terwijl in de kustgebieden nog steeds wordt gevochten voor het behoud van deze voor ons onmisbare boomsoort. De komst van Resista-iepen is daarbij een gamechanger: je kunt in het hele land weer met een gerust hart kiezen voor een passende *Ulmus*-variant, zonder angst voor vroegtijdige uitval.'

Auteur: Hanneke Tax

Aan het woord is Ronnie Nijboer van Noordplant in het Groningse Glimmen. Noordplant beschikt in Nederland exclusief over de licentie voor het opkweken van Resista-iepen, en dat is niet toevallig. Al sinds het begin van deze eeuw bekommert Nijboer zich om het lot van de iep, die nog steeds herstellende is na drie iepziektegolven, rond 1920, 1970 en 1992. Klimaatverandering kan een vierde golf aanjagen, vertelt Nijboer, maar met de juiste keuzes is die te voorkomen.

Drie iepziektegolven

‘Vanaf 1920 waarde de eerste iepziektegolf door Europa’, aldus Nijboer. ‘Iepziekte wordt veroorzaakt door een van oorsprong Aziatische schimmel, waar Europese iepen niet tegen kunnen. Eigenlijk is het een vroege invasieve exoot, door de mens geïmporteerd via de handel in iepenstammen of pallethout. In ons land was massaal Hollandse iep (*Ulmus hollandica* ‘Belgica’) geplant en dat ras bleek nou net erg gevoelig voor de ziekte. Dit leidde tot veel uitval, maar ook tot een vastberaden zoektocht naar resistente types en later naar het inkruisen van de beste daarvan. Dit had zeker succes, maar helaas werd rond 1970 een nog agressievere schimmel geïmporteerd. Dat leidde tot een nog ergere tweede ziektegolf.’

Maar om kaalslag te voorkomen, voerde de overheid in 1974 een speciaal ‘iepenwetje’ in, wat neerkwam op landelijk beleid voor het opsporen en kappen van zieke iepen. Nijboer: ‘Dit bleek een zeer effectieve methode om de iepenspintkever de pas af te snijden. De methode wast zo succesvol dat er eind jaren tachtig weinig iepziekte meer voorkwam, waarna het iepenwetje in 1991 bij een bezuinigingsronde werd ingetrokken. Daardoor kon de populatie iepenspintkevers in de loop van de jaren negentig weer explosief toenemen, met een hoge ziektedruk tot gevolg: de derde golf van zieke iepen. Naar Nederlands voorbeeld werd ook in de VS uitgebreid onderzoek gedaan, op zoek naar hoogresistente rassen.’

Nieuwe horizon

In 2002 startte Nijboer op zijn bedrijf De Bonte Hoek, de voorganger van Noordplant (sinds 2012), met het kweken van *Ulmus* ‘New Horizon’, een hoogresistente iep. Nijboer: ‘New Horizon’ opende daadwerkelijk een nieuwe horizon voor *Ulmus* in Nederland. Het sentiment heerste dat iepen een te hoog risico waren om aan te planten, maar ‘New Horizon’

Ulmus hollandica ‘Belgica’ langs de N247 bij Hoorn in 2007

‘Eind jaren tachtig kwam er weinig iepziekte meer voor, waarna het iepenwetje in 1991 bij een bezuinigingsronde werd ingetrokken’

en later ook ‘Rebona’ heeft aangetoond dat angst voor iepen niet nodig is, als je maar de juiste keuzes maakt.’

Dutch elm disease

Aan de universiteit van Wisconsin in Madison (VS) werd al sinds de jaren vijftig onderzoek gedaan naar resistentere iepensoorten tegen de *Dutch elm disease*. Vanwege de Japanse oorsprong van de ziekmakende schimmel werd gebruikgemaakt van Aziatische ouderplanten. Nijboer: ‘Dat lijkt een belangrijke rol te spelen voor de resistentie van de nieuwe iepenrassen zoals ‘New Horizon’. Inzichten van iepenexpert Hans Heybroek van het toenmalige bosbouwproefstation De Dorschkamp leverden een belangrijke bijdrage aan het veredelingsproces. In Europa verwierf kwekerij Eisele in het Duitse Darmstadt de vermeerderingsrechten

voor Resista-iepen. In Nederland is Noordplant geselecteerd als kweker om Resista-iepen te verspreiden.’

Eigen wortel

‘Belangrijk is dat Resista-iepen op eigen wortel worden gekweekt’, vertelt Nijboer. ‘Naast iepziekte is uitgestelde onverenigbaarheid een omvangrijk probleem bij iepen in Nederland. Het was lange tijd gebruikelijk om iepen te enten op een onderstam van bijvoorbeeld *Ulmus glabra* of *U.* ‘Belgica’. Omdat die zijn erg vatbaar zijn voor iepziekte, helpen de onderstammen, ongeacht de ent, bij het verspreiden van de iepziekte. Ook sneuvelen veel bomen jaren na aanplant vanwege onverenigbaarheid. Met een hoogresistente iep op eigen wortel heb je beide problemen niet.’

Het stippelpatroon onder de bast is duidelijk zichtbaar.

‘Pas op voor broedbomen’

‘Klimaatverandering is een reden te meer om keuzes te maken bij het aanplanten van iepen’, stelt Nijboer. ‘Iepenspintkevers vliegen bij een temperatuur boven ongeveer twintig graden. In een ouderwetse zomer doorlopen de kevers twee of drie generaties. Met warmere en langere zomers krijgen we een verlengd keverseizoen, met mogelijk een extra generatie. Een extra risico is dat keverwijfjes in de herfst nog eitjes afzetten onder de bast van een boom. Maar omdat het herfst is, valt bladverwelking van de kroon niet echt op en kan een besmette

boom ongemerkt de winter in gaan. Daarmee is een “broedboom” ontstaan, die het volgende voorjaar superverspreider van de iepziekte kan worden.’ Door extra alert te zijn, stelt Nijboer, is het wel mogelijk om deze broedbomen op te sporen. ‘Naast bladverwelking is een stippelpatroon onder de bast een typisch kenmerk van aantasting met iepziekte. Dat is op te sporen door een pinkdik takje te knippen, waarin het patroon dan zichtbaar is.’

Zuid-Europees klimaat

‘Hete, droge zomers spelen bovendien de ziekmakende schimmel in de kaart, omdat de schimmel floreert bij die omstandigheden, terwijl de boom juist in het nadeel is omdat die het zwaar heeft.’ Nijboer vertelt dat met name de iets oudere rassen met een geringere resistentie – die nog heel gangbaar zijn – hier last van hebben. ‘Zoals ‘Lobel’, ‘Plantijn’, ‘Clusius’ en ‘Dodoens’. Deze hybriden uit de jaren zeventig en tachtig hebben een Aziatisch deel in de bloedlijn, maar zijn niet hoogresistent. In het zuiden van Europa werden deze cultivars al nauwelijks toegepast omdat ze in het warmere klimaat sneller ten prooi vallen aan iepziekte. Die Zuid-Europese omstandigheden kunnen we ook steeds meer in het noorden van Europa verwachten. Het planten van hoogresistente iepen wordt daarom een steeds belangrijkere keuze!’

Nieuwe loten

Noordplant blijft actief met de introductie van nieuwe hoogresistente rassen, zoals *Ulmus* ‘Rebella’ en *U.* ‘Fiorente’. Nijboer: “Rebella’ is een boom van de tweede grootte en daarmee een mooi alternatief voor bijvoorbeeld sierappels of meidoorns. Omdat hij niet te groot wordt, is ‘Rebella’ geschikt voor smallere straten; ook zal hij niet snel schaduw werpen op zonnepanelen. Hij is helaas nogal traag in de jeugdfase, waardoor het opkweken lang duurt. Maar het is zeker een leuk ras voor de toekomst. *Fiorente* is Italiaans voor “sprankelend”. Deze iep met Italiaanse roots zit qua resistentie tussen ‘Lobel’ en ‘New Horizon’ in en voldoet daarmee voor de Nederlandse omstandigheden. ‘Fiorente’ houdt blad tot laat in de herfst en dankt de sprankelende naam aan de lichtval op het blad.’

***Ulmus* ‘Europa’**

In de pijplijn van Noordplant zit verder nog een Europese variant waaraan gewerkt wordt in samenwerking met Wageningen Environmental Research (WER), met alleen Europese voorouders. ‘*Ulmus* ‘Europa’ laat nog even op zich wachten, maar wordt zeker een aantrekkelijke variant voor natuur- en terreinbeheerders.’

Door iepziekte en uitgestelde sneuvelen veel iepen. Met een hoogresistente iep op eigen wortel heb je beide problemen niet

